

Navratil Ákos munkásságának jelentősége az erdélyi magyar gazdasági kultúrában

SOMAI JÓZSEF¹

Navratil Ákos (1875. május 20. – 1952. február 29.) közgazdász, jogtudós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, az első világháború előtti és a két világháború közötti közgazdaságtan kiemelkedő jelentőségű alakja volt, a gazdaság interdiszciplináris vizsgálata terén iskolateremtő elméleti munkát fejtett ki. 1905-től 1918-ig a kolozsvári, 1918-tól 1948-ig a budapesti tudományegyetemen oktatott a közgazdaságtan és pénzügytan tanszékvezető egyetemi tanáraként.

Középiskolai tanulmányait a budapesti Piarista Gimnáziumban végezte. A Budapesti Tudományegyetemen szerzett államtudományi doktori oklevelet 1899-ben, majd Berlinben folytatott egyetemi tanulmányokat.

Pályáját a Kereskedelemügyi Minisztériumban kezdte. Minisztériumi megbízatás alapján megszervezte, majd négy évig vezette az 1901 óta működő szociálpolitikai intézményt, a Társadalmi Múzeumot.

1902-ben közgazdaságtanból magántanári képesítést szerzett a Budapesti Tudományegyetemen. Tanári pályafutása az 1903-ban elnyert nyilvános rendes jogakadémiai tanári kinevezéssel a Kassai Jogakadémián indult, ahol a közgazdaságtan, pénzügytan és magyar pénzügyi jog tanszéknek volt két éven keresztül a vezetője.

Kolozsváron folytatódik tanári pályafutása, 1905 és 1908 között a Ferenc József Tudományegyetemen a nemzetgazdaságtan és pénzügytan nyilvános rendkívüli, 1909-től 1918-ig nyilvános rendes tanáraként, az 1915–16-os tanévben a jogi kar dékánja volt. A Kolozsváron töltött években egy-egy rövidebb külföldi útja során Navratil ellátogatott néhány osztrák és német egyetemre, közben tartott egy-egy ünnepi előadást, többek között Széchenyi halálának 50. évfordulója alkalmából. Bekapcsolódott az Erdélyi Múzeum-Egylet Jog- és Társadalomtudományi Szakosztályának felolvasásaiba, valamint előadásokat tartott az I. világháború gazdasági vonatkozásairól.

1918 és 1948 között a Budapesti Tudományegyetemen – 1922 után Pázmány Péter Tudományegyetemen – a közgazdaságtan és pénzügytan tanszékvezető nyilvános rendes tanára, ezzel párhuzamosan az egyetemi közgazdasági intézet és

¹ Wekerle-életműdíjas közgazdász, az RMKT tiszteletbeli elnöke, e-mail: jozsefsomai@gmail.com.

szeminárium igazgatója volt. Magyar pénzügyjogi előadásokat is tartott, valamint két ízben, 1928–1929-ben és 1939–1940-ben a jog- és államtudományi kar dékáni, 1941–1942-ben pedig az egyetem rektori tisztségét viselte.

A közgazdaságtan területén nagy hatású elméleti munkásságot fejtett ki. Nem tette maradéktalanul magáévá az előző korszakok uralkodó gazdasági elméleteit. Szigorú kritikával illette az angol klasszikus közgazdaságtan értéksemleges természettörvényeit, a német történeti iskola eltávolodását az elméletalkotástól, valamint a neoklasszikusok túlzóan leegyszerűsítő, matematikai szemléletét.

Ugyanakkor a különféle gazdaságfilozófiai elgondolások hasznosnak ítélt elemeit ötvözve – így például a történeti szemléletet és a határhaszon-elmélet egyes tételeit – jelentős eredményeket ért el a közgazdaság interdiszciplináris vizsgálatában. A kontextusuktól megfosztott, elvont gazdasági kérdések tanulmányozása helyett a társadalmi közgazdaságtannak a jog, a filozófia, az etika, a szociálpolitika vagy a technika felől is megközelíthető jelenségeinek, azok összefüggésrendszerének átfogó vizsgálatára helyezte a hangsúlyt.

A jövedelemmel kapcsolatos értekezéseiben kitapintható a megelőző időszak fogyasztási szintjéhez viszonyított relatív, illetve a hosszú távú átlagjövedelemtől függő permanens jövedelemköltség később megalkotott kategóriáinak váza. Foglalkozott a munkaerő-piaci szegmentáció kérdésével, a munkáltatók és munkavállalók közötti érdek- és értékhalózat dinamikájával, s következtetéseiben egyes esetekben indokoltnak tartotta az állam munkaerő-piaci beavatkozását. Nemzetgazdasági szempontból az emberi erőforrás helyett a fizikai tőkeformákra helyezte a hangsúlyt. A neoklasszikusok tökéletespiac-elméletét elvetve a kiegyensúlyozatlan verseny s az ebből fakadó monopóliumképződés, áralakulás és konjunktúraingadozás általa szükségszerűnek ítélt belső mechanizmusát vázolta fel.

A navratili életmű olyan szakmai gondolkodási kultúrát tükröz, amely szerint egyes megállapításai és elemzési szempontjai ma is visszaidézésre érdemesek.

Könyvei mellett rendszeresen jelentek meg publikációi folyóiratokban (pl. *Közgazdasági Szemle, Magyar Ipar*) és napilapokban is, emellett lefordította és 1908-ban kiadta Arnold Toynbee *Anglia gazdasági forradalma a XVIII. században* című művét.

Társasági tagságai és elismerései: tiszteletbeli tagja volt az Osztrák–Magyar Kereskedelmi Kamarának, valamint tagja a Magyar Gazdaságkutató Intézet elnöki tanácsának. 1927-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1939-ben rendes tagja lett, székfoglalóját *A modern háború és a gazdasági élet* címmel

tartotta meg. 1942-ben az MTA Weiss Fülöp-jutalmát nyerte el. 1945–1946-ban az MTA igazgatósági tagja volt, 1949-ben tanácskozó taggá minősítették, s rendes tagságát csak halála után, 1989-ben adták vissza. Tiszteletbeli tagja volt az Oszt-rák–Magyar Kereskedelmi Kamarának, valamint tagja a Magyar Gazdaságkutató Intézet elnöki tanácsának.

Fontosabb művei: *Állami beavatkozás és egyéb értekezések* (Budapest, 1898); *Smith Ádám rendszere és ennek bölcséleti alapja* (Budapest, 1898); *Az értékről* (Budapest, 1898); *A gazdasági élet elemi jelenségei* (Budapest, 1901); *Tanulmányok a balesetbiztosítás köréből.* (Budapest, 1903); *Ráth Zoltán és a magyar gazdaságtani tudomány* (Kassa, 1904); *A gazdasági élet és a jogi rend* (Budapest, 1905); *Gazdaságtani és pénzügytani jegyzetek* (Budapest, 1906); *Wirtschaft und Recht* (Budapest, 1906); *A társadalmi gazdaságtan és a közháztartás-tan vázolata* (Budapest, 1908); *A járadék fogalma* (Kolozsvár, 1914); *A háború gazdasági okai és következményei* (Kolozsvár, 1916); *Új szempontok a közgazdaságtanban* (Kolozsvár, 1917); *Valutáink helyreállítása* (Budapest, 1918); *Gazdaság és technika* (Budapest, 1919); *Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban* (Budapest, 1928); *Rentenprinzip und Grundrente: Zum Streit über die Singularität der Grundrente* (Budapest, 1933); *Közgazdaságtan I–II.* (Budapest, 1933–1939); *A föld jövedelmezősége* (Budapest, 1935); *Aranypénz és munkapénz* (Budapest, 1941); *A neo-szocializmus konjunktúrapolitikája.* (Budapest, 1942); *Irányító szempontok a közgazdaságtanban* (Budapest, 1942); *A nemzeti vagyon sorsa a háborúban* (Budapest, 1945).

Irodalomjegyzék

Markó, L. (szerk.) 2002. *Új magyar életrajzi lexikon IV. (L–Ö).* Budapest: Magyar Könyvklub.

Bekker, Z.–Hild, M. 2011. Navratil Ákos, a hagyománykövetés és a bölcs kétely közgazdászja. In: Somai, J. (szerk.) *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából.* 3. kötet. Kolozsvár: RMKT, 79–105;

Szinnyei, J. 1903. *Magyar írók élete és munkái IX. (Mircse–Oszvaldt).* Budapest: Hornyánszky.

Teleki, P. (szerk.) 1929. *Közgazdasági Enciklopédia. IV. kötet.* Budapest: Athenaeum.